

Inventariserend Veldonderzoek (proefsleuf en boringen) aan de Harenmakersstraat 2-2A te
Zaandam, gemeente Zaanstad

Argo 75

ARCHEOLOGENBUREAU

ARGO

Inventariserend Veldonderzoek (proefsleuf en boringen) aan de Harenmakersstraat 2-2A te Zaandam

Opdrachtgever: Kuin Vastgoedontwikkeling BV
 Bevoegd gezag: Gemeente Zaanstad
 Gemeente: Zaanstad
 Plaats: Zaandam
 Toponiem: Harenmakersstraat 2-2A
 Onderzoeksmeldingsnr.: 2682764100 (ivo-b), 2682780100 (ivo-p)
 Coördinaten: 116.352/495.721
 116.373/495.757
 116.397/495.748
 116.389/495.722
 Veldteam: R. M. Brouwer, D.S. Stiller, J.P.L. Vaars
 Uitvoeringsdatum: Juni 2015
 Titel: Inventariserend Veldonderzoek (proefsleuf en boringen) aan de Harenmakersstraat 2-2A te Zaandam, gemeente Zaanstad
 Rapportnr.: Argo 75
 Auteur(s): Brouwer, R.M.
 Illustraties: R. M. Brouwer (tenzij anders vermeld)
 Fotografie: R. M. Brouwer (tenzij anders vermeld)
 Opmaak: J.P.L. Vaars
 Dataverwerking: J.P.L. Vaars
 Datum uitgave: September 2015
 Versienummer: 02 (definitief)
 Autorisatie: J. Vaars (Archeologenbureau Argo)
 ISSN: 1879-7091

Eventuele vragen over dit rapport kunnen aan de auteur worden gesteld via onderstaand mailadres:
info@archeologenbureauargo.nl

Disclaimer:

Archeologenbureau Argo en de samensteller(s) van dit rapport kunnen niet aansprakelijk worden gesteld voor eventuele schade (direct of indirect danwel gevolgschade) voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.
 Archeologenbureau Argo betracht de grootste zorgvuldigheid bij het uitvoeren van al haar onderzoeken. De aard van archeologisch onderzoek en in het bijzonder de steekproefsgewijze benadering die inherent is aan archeologisch vooronderzoek maakt het echter onmogelijk garanties te geven ten aanzien van de resultaten van dergelijk onderzoek.

© Archeologenbureau Argo

Postadres:
 Postbus 1259
 1500AG
 Zaandam

Bezoekadres:
 Studio 34
 Parkstraat 68-70
 Zaandam

Telefoon:
 075-6314418
info@archeologenbureauargo.nl
www.archeologenbureauargo.nl

Inhoudsopgave

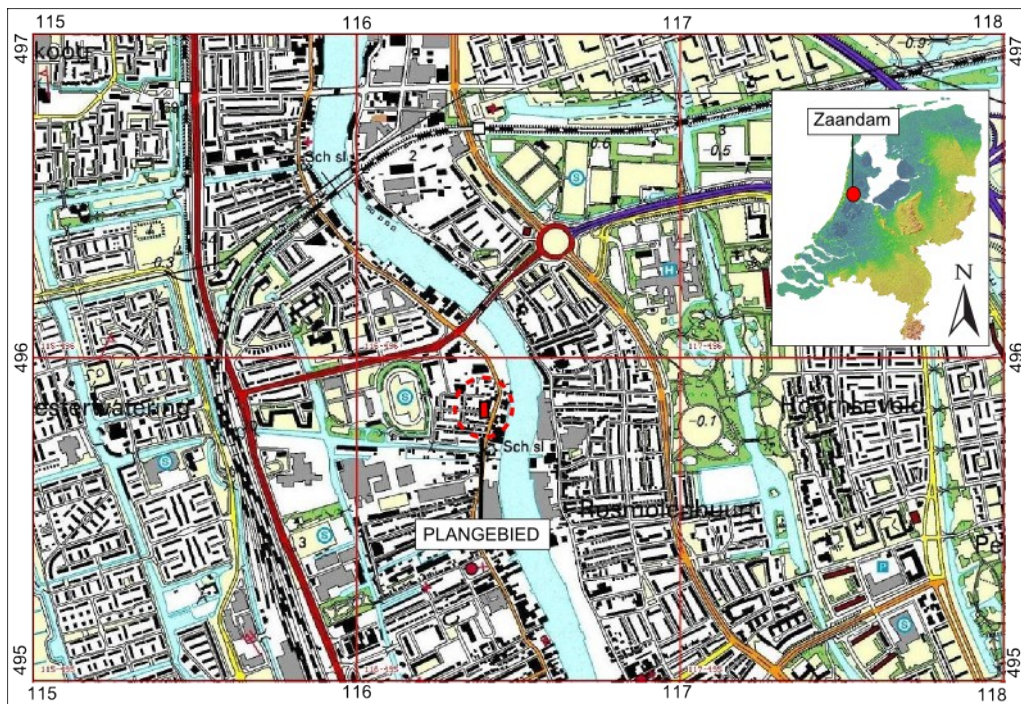
1.	Inleiding.....	4
2.	Vooronderzoek, bekende archeologische waarden en verwachting.....	6
3.	Doel en methoden.	7
4.	Resultaten.....	8
4.1	Geo(morfo)logie.....	8
4.2	Sporen.....	8
4.3	Vondsten.....	9
5.	Beantwoording onderzoeksvragen.....	13
6.	Samenvatting en advies.....	14
7.	Literatuur en bronnen.....	15

Bijlagen

1. Stappenplan Archeologie
2. Tabel archeologische en geologische perioden
3. Sporenlijst
4. Vondstenlijst
5. Determinatielijst
6. Boorbeschrijvingen
7. Allesporenkaart (op cd)
8. Westprofiel (op cd)

1. Inleiding

In dit rapport worden de resultaten weergegeven van een door Archeologenbureau Argo uitgevoerd Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van een proefsleuf en boringen (IvO-P en IvO-O). Het onderzochte plangebied is gelegen aan de noordzijde van de hoek van de Harenmakersstraat en de Westzijde in Zaandam (afbeelding 1, 2 en 3). De aanleiding tot het onderzoek is de geplande nieuwbouw op het terrein waarbij de bodem mogelijk tot 90 cm onder het maaiveld zal worden geroerd. Omdat hierdoor eventueel aanwezige archeologische waarden kunnen worden verstoord is door de gemeente Zaanstad een onderzoek naar de archeologische waarde van het plangebied vereist. Het Programma van Eisen (PvE) werd opgesteld door gemeente Zaanstad (Kleij, 2015). De onderzoeksdocumentatie en vondsten worden na afronding van het onderzoek aangeleverd aan het archeologisch depot van de gemeente Zaanstad. De werkzaamheden zijn uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.3.

Afbeelding 1. Het plangebied (rood ingevuld) op een uitsnede van de moderne topografische kaart.

Inventariserend Veldonderzoek (proefsleuf en boringen) aan de Harenmakersstraat 2-2A te Zaandam

Afbeelding 2. Het plangebied (rood omlind) op een luchtfoto van Google Earth.

Afbeelding 3. Het plangebied voorafgaande aan het onderzoek. Foto richting zuiden.

2. Vooronderzoek, bekende archeologische waarden en verwachting

Het plangebied Harenmakersstraat 2-2A ligt in Zaandam, ten westen van de Zaan. Zaandam is aan dit veenriviertje ontstaan op het punt waar de stroom op het IJ uitmondt. Dit meer stond tot het midden van de 19e eeuw in verbinding met de Zuiderzee en in de Voorzaan was de invloed van de getijdenwerking tot die tijd duidelijk merkbaar. Hoge oeverwallen die van oudsher als eerste voor bewoning in aanmerking kwamen had de Zaan niet. Het hiervoor noodzakelijke zand werd door de traag stromende Zaan in te geringe hoeveelheden uit het achterland aangevoerd en afgezet. De bewoningsgeschiedenis van Zaandam is om deze reden dan ook relatief recent. De eerste bewoners van het gebied vestigden zich vanaf de 11e of 12e eeuw in de verder in het veld gelegen dorpen Westzaan, Krommenie en Assendelft. Nadat in de 12e tot 13e eeuw dijken langs de Zaan werden aangelegd en de rivier van het buitenwater werd afgesloten vestigde men zich ook langs deze rivier, met name aan weerszijden van de dam. De westelijke oever, in de richting van Knollendam, was slechts spaarzaam bebouwd. In 1543 waren er langs de gehele oever slechts 51 bebouwde percelen. De eerste bewoners woonden vermoedelijk aan de kant van het veld, dus niet buitendijks aan de Zaan. Door de vooral vanaf het einde van de 16e eeuw toegenomen welvaart breidde de bewoning zich uit en werd ook het buitendijkse land langs de Achterzaan in gebruik genomen. Het buitendijkse land werd systematisch opgehoogd en voor bewoning en bedrijven in gebruik genomen. Hoewel het een dorp was kreeg Zaandam daardoor zelfs stedelijke trekken. In de 17e-19e eeuw nam de bewoning nog verder toe en veranderde deze van karakter: tussen de houten huizen werden pakhuizen, molens en scheepswerven gebouwd. In de 20e eeuw werden bovendien veel van de karakteristieke houten panden vervangen door stenen gebouwen (uit: Vaars, 2006).

Afbeelding 4. De ligging van het plangebied schematisch weergegeven (rode cirkel) op een uitsnede van de Minuutkaart uit 1811-1832 (Zaandam, Noord-Holland, Sectie G: Watwaswaar.nl)

De onderzoekslocatie aan de Harenmakersstraat, nabij de Westzijde, is gelegen op het buitendijkse gebied langs de Achterzaan. De resten van mogelijke bebouwing zouden dan ook uit de periode vanaf de 15e eeuw kunnen dateren. Op de Kadastrale Minuutkaart uit het begin van de 19e eeuw staat binnen de onderzoekslocatie geen bebouwing weergegeven (afbeelding 4). Het terrein is in het bezit van de weduwe van Dirk Visser, geboren Vos en is in gebruik als een leeg erf. Direct ten zuiden van het terrein loopt een sloot, ter hoogte van de huidige Harenmakersstraat. Ten zuiden hiervan, op de hoek met de Westzijde, is de harenmakerij gelegen waaraan de straat haar naam te danken heeft. Deze is op dat moment in het bezit van Jan de Wilde en zal in de loop van de 19e eeuw overgenomen worden door zijn zoons. Aan de westzijde van het plangebied is een huis en erf gelegen dat in het bezit is van Cornelis Houttuin. Op de militaire topografische kaart van rond 1900 is het terrein nog steeds grotendeels onbebouwd. Alleen in het westelijk deel lijkt mogelijk een huis gestaan te hebben, maar het is niet duidelijk of dit nog binnen het plangebied valt (afbeelding 5). Deze situatie blijft gedurende het begin van de 20e eeuw ongewijzigd. Pas vanaf eind jaren '20 van de 20e eeuw verschijnt er bebouwing. Deze is enkele jaren geleden weer afgebroken. Bij aanvang van het onderzoek lag het terrein dan ook braak. Het nog wel aanwezige pand Harenmakersstraat 2b, dat het plangebied in twee stukken verdeelt, dateert volgens de Basissregistraties Adressen en Gebouwen (BAG) uit 1927. De bebouwing direct ten zuiden van het plangebied dateert uit de jaren '90 van de 19e eeuw.

Inventariserend Veldonderzoek (proefsleuf en boringen) aan de Harenmakersstraat 2-2A te Zaandam

Afbeelding 5. De ligging van het plangebied schematisch weergegeven (rode cirkel) op een uitsnede van de Militaire Topografische Kaart (Bonneblad – kaartnummer 329) uit 1894 (Watwaswaar.nl).

In 2006 is een booronderzoek uitgevoerd op het perceel Westzijde 143. Dit perceel grenst aan het onderhavige plangebied. Bij dit booronderzoek zijn geen aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van archeologische sporen en vondsten. Het terrein bleek in recente tijd tot op 0,7 tot 0,9 meter diepte te zijn omgezet, vermoedelijk in het kader van een milieusanering (Vaars, 2006).

3. Doel en methoden

Doel van het onderzoek was het landschap in kaart te brengen, de mogelijke gaafheid van het bodemprofiel vast te stellen en na te gaan of er binnen de onderzoekslocatie archeologische resten in de bodem aanwezig zijn en de aard, omvang, datering, gaafheid, conservering en inhoudelijke kwaliteit van deze mogelijk aanwezige resten te bepalen. Met behulp van de resultaten van het onderzoek zal vervolgens de archeologische waarde van het terrein worden vastgesteld en een advies worden opgesteld aangaande de mogelijke vervolgstappen met betrekking tot de archeologie, aan de hand waarvan de bevoegde overheid een beleidsbeslissing (selectiebesluit) kan nemen.

Bij het onderzoek zijn op het terrein in totaal tien boringen gezet met een maximale diepte van 2,0 meter onder maaiveld. Zes boringen zijn ten noorden en vier ten westen van de nog aanwezige bebouwing geplaatst. De boringen zijn gezet met een Edelmanboor met een doorsnede van circa zeven cm en een gutsboor met een doorsnede van drie cm. Elk van de boringen is met de GPS ingemeten (afbeelding 6) en beschreven (bijlage 6). Vervolgens is haaks op de Harenmakersstraat machinaal een proefsleuf gelegd met een lengte van 25 meter en een breedte van 1,8 meter (afbeelding 6 en bijlage 7). De diepte van de sleuf bedraagt ca. 1,2 meter onder maaiveld. Er is in totaal slechts één vlak aangelegd, omdat de maximale ontgravingsdiepte van 1,2 meter en/of de natuurlijke ondergrond reeds was bereikt. Het vlak is vanaf het maaiveld laagsgewijs verdiept met behulp van een graafmachine met een platte graafbak tot op het sporenniveau, waarop een leesbaar vlak is aangelegd. Dit vlak is gedocumenteerd, waarbij de grondsporen digitaal zijn ingemeten, beschreven en gefotografeerd. Het vlak en de profielen zijn gefotografeerd en daarnaast is de hoogte van het vlak om de twee meter digitaal ingemeten. Het vlak en de stort zijn met de metaaldetector onderzocht. Vondsten die aan sporen konden worden gekoppeld hebben een bijbehorend vondstnummer en zijn zo nodig apart ingemeten. Op basis van de boringen en de profielen in de proefsleuf is een lengteprofiel gemaakt dat haaks op de Harenmakersstraat staat en waarop de bodemopbouw van het plangebied staat weergegeven (bijlage 8).

Het onderzoek is uitgevoerd conform de bepalingen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 3.3 (KNA 3.3). De beschrijving van de boorstaten is verricht volgens de richtlijnen van de Archeologische Standaard Boorbeschrijvings methode (ASB/NEN 5104).

Inventariserend Veldonderzoek (proefsleuf en boringen) aan de Harenmakersstraat 2-2A te Zaandam

Afbeelding 6. De ligging van de boringen en de proefsleuf op een luchtfoto van het plangebied (bron: Google Earth).

4. Resultaten

4.1 Geo(morfo)logie

De bodemopbouw ter plaatse bestaat van boven naar beneden uit een 0,5 tot 0,9 meter dikke recent verstoorde laag, die wordt gevormd door lichtbruin zwak siltig zand, naar onderen toe overgaand in donkergrijs, donkerbruin matig siltige klei met zandbrokken en stukjes recent puin. Hieronder liggen, tot een diepte van ca. 1,1 meter diepte, 19e eeuwse ophogingslagen. Deze bestaan vooral uit donkergrijs /donkerbruin, matig humeuze, matig siltige klei met enkele baksteenspikkels, fragmenten bouwpuin en aardewerkscherven. Soms is ook een zandlaagje aanwezig. Ook zijn er veel recente verstoringen in aanwezig. De natuurlijke ondergrond bestaat uit roodbruin licht kleilig veen. De top hiervan fluctueert tussen de 1,76 tot 2,34 m -NAP (bijlage 6 en 8).

4.2 Sporen (bijlage 3)

In totaal zijn 49 spoornummers uitgegeven. Negen sporen betreffen 19e eeuwse ophogingslagen. Uit deze lagen zijn scherven van gebruiksaardewerk afkomstig die voornamelijk dateren uit de late 18e en de 19e eeuw. De ophogingslagen bevinden zich direct onder de bouwvoor en vormen een pakket van circa 0,15 tot 1,1 meter dat direct op de natuurlijke veenlaag is gelegen. Deze bestaat uit bruinrood veen dat gekenmerkt wordt door de aanwezigheid van riet. Dit veen is in het noordelijk deel van de proefsleuf reeds in het vlak waargenomen. In het zuidelijke deel lag het vlak nog in de 19e eeuwse ophogingslagen.

De grootste groep sporen wordt gevormd door 19e of 20e eeuws houtwerk. Het betreft in totaal 30 recht opstaande houten palen, waarvan het merendeel wordt gekenmerkt door een diameter van circa tien cm. Daarnaast zijn ook drie houten plankjes aangetroffen, waarvan twee liggend en een rechtop staand. Evenals de palen hebben ook de planken onderdeel gevormd van laat 19e of vroeg 20e eeuwse bebouwing. Vier spoornummers zijn daarnaast aan muurwerk uitgegeven. Het betreft in het zuidelijke deel de restanten van 19e eeuwse fundering. Meer naar het noorden toe zijn ook enkele 20e eeuwse funderingsresten en de uitbraakresten van het muurwerk van een 20e eeuws keldertje aangetroffen. Het gaat in elk van de vier gevallen om enkelsteens muurwerk dat, evenals het houtwerk, onderdeel heeft uitgemaakt van laat 19e of vroeg 20e eeuwse bebouwing die binnen het plangebied gestaan heeft. Ook de aangetroffen betonnen resten en de uitbraaksleuf van de kelder kunnen hieraan gekoppeld worden. De

Inventariserend Veldonderzoek (proefsleuf en boringen) aan de Harenmakersstraat 2-2A te Zaandam

fysieke kwaliteit van de restanten van deze laat 19e en vroeg 20e eeuwse bebouwing is slecht. Het merendeel is reeds in het recente verleden bij de sloop van de bebouwing op het terrein verwijderd.

4.3 Vondsten (bijlage 5)

Bij het proefsleuvenonderzoek op het terrein aan de Harenmakersstraat te Zaandam zijn 68 scherven aardewerk, 23 fragmenten bouwmetaal en één glasfragment verzameld en gedetermineerd. Al het materiaal kan in de latere Nieuwe Tijd geplaatst worden en dan met name de late 18e en de 19e eeuw. Tijdens het onderzoek is allereerst de aard en fysieke kwaliteit van de vondsten bepaald. Daarnaast is gekeken naar de datering of looptijd van de vondsten, tot welk vondstype zij behoren en wat hun herkomst is. Nadruk lag hierbij op de mogelijkheid om op basis van het vondstmateriaal een datering te kunnen geven aan de verschillende lagen en sporen die gedurende het onderzoek zijn aangetroffen. Om deze reden is de nadruk dan ook op het onderzoek van het aardewerkmateriaal komen te liggen.

De 68 fragmenten aardewerk hebben een totaalgewicht van 1732 gram, de 23 fragmenten keramisch bouwmetaal hebben een totaalgewicht van ruim 1500 gram. Het gemiddelde gewicht van de aardewerkscherven is circa 25 gram. Het merendeel van de scherven heeft een diameter van circa 5 tot 7,5 cm. De fragmentatie van het materiaal is beperkt en de scherven zijn weinig tot niet verweerd. Het aardewerk is gedetermineerd aan de hand van de werkwijze van het Deventer-systeem (Bitter et al 2012). Binnen dit systeem wordt eerst op baksel, vervolgens op vorm en als laatste op type/volgnummer gedetermineerd. Wanneer een type of vorm niet aangegeven kan worden, is men beperkt tot een determinatie op alleen het baksel. De determinaties zijn niet gekoppeld aan de door de Stichting Promotie Archeologie (SPA) beheerde database van het Deventer-systeem. Bij een dergelijke koppeling worden voorwerpen ter referentie opgenomen in de database en wordt de catalogus gecontroleerd. Bij gebrek aan (praktisch) complete vormen voor een catalogus was dit in dit geval weinig zinvol.

Hieronder worden eerst de aangetroffen baksels kort beschreven, evenals ook eventuele opvallende of bijzondere vondsten. Vervolgens zullen in de conclusie de algemene indrukken per spoor worden weergegeven.

Aardewerk

Roodbakkend aardewerk (r)

Met 20 scherven is het roodbakkend aardewerk de grootste groep post-middeleeuws aardewerk. Het gaat om loodgeglazuurd aardewerk (afbeelding 7).

Binnen het vondstmateriaal zijn enkele grappen, een kom en borden herkend. Bij deze laatsten zijn decoraties aanbracht met geel slib. Eén fragment is mogelijk afkomstig van een Nederrijns bord. Dit soort borden kunnen in de 18e eeuw gedateerd worden. Van de aangetroffen (fragmenten van) grappen was het niet mogelijk om een type vast te stellen. Wel lijkt het hier te gaan om wijde grappen met rechtopstaande randen. Dit soort grappen kan met name in de tweede helft van de 18e eeuw geplaatst worden.

Eén fragment, van een niet herkende vorm, had een glazuurlaag bestaande uit loodglazuur vermengd met mangaanoxide. De zwart gekleurde laag die hierdoor ontstaan is wordt ook wel "Tegelen Zwart" genoemd en komt vanaf de 18e eeuw voor (Bartels, 1999).

Afbeelding 7. Fragmenten roodbakkend aardewerk.

Witbakkend aardewerk (w)

Er zijn tien scherven loodgeglazuurd witbakkend aardewerk aangetroffen. Omdat de klei geen of weinig

Inventariserend Veldonderzoek (proefsleuf en boringen) aan de Harenmakersstraat 2-2A te Zaandam

ijzer bevatte is het tijdens het bakproces niet rood gekleurd zoals dit bij roodbakkerd aardewerk het geval is. In de 18e en 19e eeuw zijn in Friesland en Holland (m.n. Gouda) de bekendste productieregio's van dit aardewerk gelegen.

Er is één fragment van zogenaamd vlekkengoed verzameld. Bij dit type zijn met ijzeroxide bruine vegen op de buitenzijde geschilderd waardoor na het aanbrengen van de loodglazuurlaag een patroon van gele en bruine vlekken is ontstaan. Dit aardewerk kan vanaf de 18e eeuw gedateerd worden.

Van twee randfragmenten met aan de binnenzijde groen loodglazuur bestaat de indruk dat deze mogelijk geïnspireerd zijn op Frankfurter waar (afbeelding 8). Het baksel lijkt sterk op dat van Frankfurter waar, maar diverse kenmerken ontbreken. Zo is er sprake van een groen loodglazuur in plaats van een heldere doorzichtige glazuurlaag en een mangaanstreep onder de rand/hals is niet aanwezig. Indien het hier inderdaad om een kopie van Frankfurter waar gaat is een datering na het begin van de 18e eeuw het meest waarschijnlijk.

Afbeelding 8. Fragmenten witbakkend aardewerk, imitaties van zgn. Frankfurter waar.

Faience (f)

Faience (en het aanverwante Majolica) zijn van oorsprong Middellandse Zeegebied aardewerk. Voor Faience wordt met name een witbakkende klei gebruikt en een tinglazuur voor een helder wit oppervlak. Met behulp van oxiden, zoals kobaltoxide voor blauw, worden schilderingen aangebracht. Gezien de populariteit van porselein in de 17e eeuw, werden decoratie en vormen van dit aardewerk in faience nagemaakt. Hierbij verdwijnen uiteindelijk de vormen en veelkleurige decoraties van de 16e eeuw en eerder. Pas in de 18e eeuw verschijnen weer meer polychrome afbeeldingen. Tegen het einde van de 18e eeuw wordt het aardewerk opgevolgd door Industrieel wit aardewerk. Helemaal verdwijnen doet het echter niet (Bartels, 1999).

Er zijn acht scherven Faience aardewerk verzameld. Hiervan zijn twee scherven (waarschijnlijk) van één bord afkomstig (afbeelding 9). Het bord is geïnspireerd op porseleinen voorbeelden. Het randfragment heeft een donkerroodbruine rand vergelijkbaar met de capucijnbruine randen die aanwezig zijn bij porselein uit de Kangxi-Qianlong periode (1680-1780). De overige scherven betreffen witte en/of met kobaltblauwe verfstreken gedecoreerde fragmenten die niet scherp gedateerd kunnen worden.

Porselein (p)

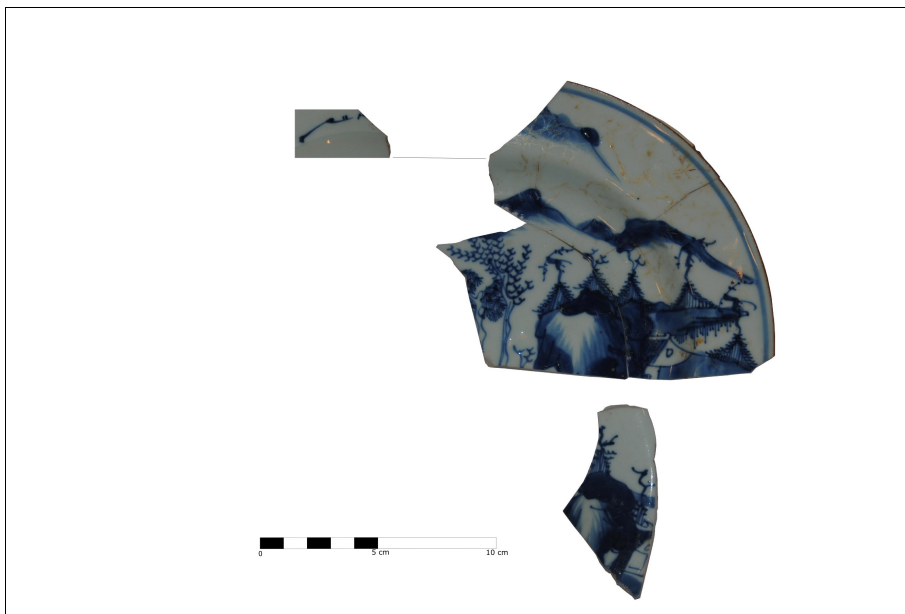
Porselein betreft een hard gebakken import keramieksoort uit Azië. Al in de 16e eeuw verschijnt het sporadisch via handel in Nederland. Op grote schaal komt porselein pas voor vanaf de 17e eeuw. Het merendeel werd, met een onderbreking tijdens een burgeroorlog, geïmporteerd uit China. Als eind 17e eeuw, na de burgeroorlog, de handel weer op gang komt, worden andere decoratiestijlen geïmporteerd: het Kangxi-Qianlong Porselein (vernoemd naar de regerende keizers). Er zijn diverse verschillen met het eerdere Swatow/Kraakporselein dat eerder ingevoerd werd. Een voor dit onderzoek relevante is dat naast hoofdzakelijk monochroom blauwe beschilderingen nu ook andere kleuren gebruikt zoals het zogenoemde capucijnbruin.

Bij het proefsleuvenonderzoek zijn zes fragmenten verzameld. Vier daarvan zijn afkomstig van twee borden. De borden betreffen waarschijnlijk het type p-bor-8. Beide borden zijn gedecoreerd met een Chinees landschap. De rand is gedecoreerd met de capucijnbruine kleur (afbeelding 10). Een opvallend detail is het feit dat het tweede bord een zeer vergelijkbare voorstelling heeft als het eerste.

Waarschijnlijk behoren beide borden tot een set. De datering van dit type borden is vanaf het laatste kwart van de 17e eeuw tot en met circa begin 19e eeuw. Daarbij dient wel opgemerkt te worden dat de meeste borden van dit type in 18e eeuw gedateerd worden.

Afbeelding 9. Bij elkaar horende fragmenten faience.

Afbeelding 10. Bij elkaar horende fragmenten porselein.

Industrieel wit aardewerk (iw)

In de loop van de 18e eeuw verschijnt industrieel vervaardigd aardewerk in diverse baksel. Van het tegen het einde van de 18e eeuw verschenen Industrieel wit aardewerk zijn vier fragmenten verzameld. Er zijn geen decoraties of fabrieksstempels aanwezig. Het aangetroffen helder witte (sub)baksel dat bekend staat onder de naam witgoed, verschijnt pas rond het einde van de 18e/begin 19e eeuw (Bartels, 1999).

Industrieel Steengoed (s3)

Industrieel steengoed wordt in tegenstelling tot ouder steengoed in mallen vervaardigd. Hoewel de productie in Groot Brittannië reeds tegen het einde van de 17e eeuw op gang komt wordt dit type aardewerk in Nederland pas na het eerste kwart van de 18e eeuw aangetroffen (Vermeulen & Berends, 2012 en Bartels, 1999). Tijdens het onderzoek is in totaal één fragment industrieel steengoed verzameld. Het betreft een scherf van een kan van het *Brown Stoneware* baksel (afbeelding 11). De vorm imiteert mogelijk de ijzeren versies van kannen. Door het ontbreken van verdere kenmerken kan geen scherpere datering dan die hierboven vermeld staat worden gegeven.

Inventariserend Veldonderzoek (proefsleuf en boringen) aan de Harenmakersstraat 2-2A te Zaandam

Afbeelding 11. Fragment van een kan van "Brown Stoneware".

Pijpaarde (pyp)

Tabakspijpen verschenen in de tweede helft van de 16e eeuw via Engeland in Nederland. De productie kwam in Nederland zelf waarschijnlijk pas in het begin van de 17e eeuw op gang. De vormontwikkeling van de ketel verloopt in tijd van kleine dubbelconische naar grote ovoïde en kromkop-modellen. Op de hiel werden vaak hiel-, reliëf- en bijmerken geplaatst om de maker, kwaliteit en herkomst aan te geven. Op basis van de vorm en de merken is het mogelijk om de pijpenkoppen relatief scherp te dateren. Er is tijdens het onderzoek één pijpenkop aangetroffen. Het betreft een ovoïde-vormige pijpenkop waarop een hielmerk en twee bij-/vormmerken geplaatst zijn. Het hielmerk is een gekroonde AP wat staat voor Albert Pietersz. Pruijmenboom.

Het merk is na Albert Pietersz. Pruijmenboom in bezit geweest van verschillende andere eigenaren in Gouda. Het merk was geregistreerd van 1668/1672 t/m 1821. Belangrijk is te vermelden dat het tussen 1710 en 1744 niet gebruikt is. Het bijmerk/de vormmerken bestaan uit twee boven elkaar geplaatste bolletjes en een wapenschild van Gouda. Dit laatste is deels slecht zichtbaar en het is daarom niet uitgesloten dat het een imitatie betreft. In Holland was het merkenrecht echter in principe beschermd en alhoewel dit buiten deze provincie niet het geval was, is, gezien het feit dat het plangebied in Noord-Holland is gelegen, een imitatie onwaarschijnlijk (Duco, 1987). Er daarom van uitgaande dat het hier een origineel betreft, bevestigt het wapenschild de productie in Gouda. De vorm van de kop wijst op een datering in de periode van circa 1730 t/m 1780. In combinatie met de gegevens van het merk en de vorm kan de pijpenkop zo gedateerd worden tussen 1744 en 1780 (Duco, 2003; 163: merk 551 en 204-207: afb. 16 en 18).

Glas

Er is slechts één klein niet nader te identificeren glasfragment aangetroffen. Aangezien het niet geïriseerd en zeer dun is, betreft het vermoedelijk een (sub)recent fragment mogelijk behorende tot een gloeilamp.

Bouwmateriaal

De 23 fragmenten keramisch bouwmateriaal bestaan uit drie stuks baksteen, vier scherven van faience wandtegels, 12 fragmenten dakpan, drie fragmenten van plavuizen en één niet nader te bepalen fragment bouwkeramiek.

De faience wandtegels zijn niet gedecoreerd en lijken machinaal te zijn gemaakt. Het betreffen waarschijnlijk dan ook (sub)recente fragmenten. De overige fragmenten bouwkeramiek hebben te weinig kenmerken om scherper te dateren dan de periode Late Middeleeuwen/Nieuwe Tijd. Een datering in de laatste periode is gezien het overige vondstmateriaal het meest waarschijnlijk.

Conclusie

Het aangetroffen vondstmateriaal dateert uit de Nieuwe Tijd en dan voornamelijk uit de late 18e en de 19e eeuw. Het is afkomstig uit de ophogingslagen die direct op de natuurlijke ondergrond zijn gelegen (bijlage 8).

In ophogingslaag spoor 1 (V1 en V4) is industrieel wit aardewerk aanwezig is, terwijl faience aardewerk volledig lijkt te ontbreken. Het is op basis hiervan waarschijnlijk dat deze laag in of na het laatste kwart van de 18e eeuw dateert. Voor zover uitspraken te doen zijn over functie en status van het vondstmateriaal, lijkt het tot de normale huisraad te behoren. Uitgesproken luxe objecten waren niet aanwezig.

Inventariserend Veldonderzoek (proefsleuf en boringen) aan de Harenmakersstraat 2-2A te Zaandam

Ophogingslaag spoor 41 (V5) kan op basis van het vondstmateriaal gedateerd worden in en rond het begin van het vierde kwart van de 18e eeuw. Dit op basis van een pijpenkop met Gouds merk dat in deze periode gedateerd kan worden. Daarnaast wordt deze datering ondersteund door het voorkomen van Kangxi-Qianlong porselein en faience aardewerk. Bij het faience was ook een fragment aanwezig dat het eerder genoemde porselein qua stijl imiteert. Het aanwezig zijn van een enkel fragment Industrieel wit aardewerk en een fragment industrieel steengoed ondersteunen de wat oudere datering. Ook hier betreft het hoofdzakelijk huisraad zoals borden. Van het porselein moet ook opgemerkt worden dat hierbij twee borden van één *service set* aangetroffen zijn. Het porselein kan op enige welstand wijzen, maar vanwege de beperkte hoeveelheid en aard van het vondstmateriaal kunnen hierover geen harde uitspraken gedaan worden.

Bij aanleg van het profiel is wat materiaal verzameld dat afkomstig is uit ophogingslaag spoor 47 (V3). Deze scherven kunnen gedateerd worden in de 18e en 19e eeuw.

5. Beantwoording onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen uit het Programma van Eisen (Kleij, 2015) zijn in het onderstaande in cursief weergegeven, de beantwoording volgt in een regulier lettertype.

1. Het plangebied heeft een bodemkundige situatie die in archeologisch opzicht hoog scoort. Waar en tot hoe diep is de ondergrond door graafwerkzaamheden uit de 20e eeuw verstoord?

De diepte van de recente verstoringen varieert vooral van 0,5 tot 0,9 meter onder het maaiveld, plaatselijk zijn diepere verstoringen aanwezig. De bodem is hierdoor plaatselijk tot in de natuurlijke ondergrond verstoord, maar in het zuidelijke en noordelijke deel zijn nog resten van intacte 19e eeuwse ophogingslagen aanwezig.

2. Welke archeologische sporen en artefacten zijn aanwezig?

Er zijn binnen het plangebied enkele 19e-eeuwse ophogingslagen aangetroffen waaruit vondstmateriaal is verzameld. Daarnaast zijn meerdere palen en houten planken en muurwerk aangetroffen die onderdeel vormen van laat 19e- en vroeg 20e eeuwse bebouwing.

3. Wat is de algemene datering van de archeologische resten?

De resten dateren uit de late 18e en de 19e en 20e eeuw.

4. Wat is de aard en de fysieke kwaliteit van de archeologische overblijfselen?

De aard en fysieke kwaliteit van de laat 19e- en 20e eeuwse bebouwing is slecht door recente sloopwerkzaamheden. Het merendeel van de fundamenteën is verdwenen, slechts de slieten resteren nog.

5. Zijn in de oevers van de sloten en kuilen stortlagen met bewoningsafval van vóór 1800 aanwezig?

Deze zijn niet aangetroffen.

6. Kunnen aparte vindplaatsen onderscheiden worden en zo ja wat is hun begrenzing?

Er kunnen geen aparte vindplaatsen onderscheiden worden. Over het gehele terrein lijken zich de resten van laat 19e en vroeg 20e eeuwse bebouwing te bevinden.

7. Wat is de ruimtelijke spreiding van sporen en structuren zowel horizontaal als verticaal?

Binnen het gehele terrein zijn slechts merendeels verstoorde 19e eeuwse ophogingslagen en de resten van laat 19e eeuwse, vroeg 20e eeuwse bebouwing aangetroffen.

8. Kunnen meerdere bewoningsfasen onderscheiden worden, zo ja in welke mate zijn deze aansluitend?

Er kunnen geen meerdere bewoningsfasen worden onderscheiden.

9. Wat is de datering of looptijd van de archeologische vondsten, tot welke vondsttypen of vondst-categorieën behoren zij en wat is hun herkomst?

De archeologische vondsten dateren uit de late 18e en de 19e eeuw en zijn afkomstig uit 19e eeuwse ophogingslagen. Het betreft de restanten van gebruikswaard en bouwpuin.

10. In hoeverre vormt de realisatie van de geplande ontwikkeling, die de bodem mogelijk tot een diepte van 90 cm beneden maaiveld gaat verstoren, een bedreiging voor de archeologische waarden?

De realisatie van de geplande ontwikkeling vormt geen bedreiging voor de archeologische waarden.

6. Samenvatting en advies

In het kader van geplande nieuwbouw, waarbij de bodem tot op circa 0,9 meter onder het maaiveld verstoord zal worden, is een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd aan de Harenmakerstraat te Zaandam in de vorm van een inventariserend boor- en proefsleuvenonderzoek. Binnen het plangebied zijn in totaal 10 boringen geplaatst. Daarnaast is er haaks op de Harenmakersstraat een proefsleuf aangelegd van ongeveer 26 meter lengte.

De resultaten van het onderzoek laten zien dat de bodemopbouw ter plaatse bestaat uit een 0,5 tot 0,9 m recent verstoorde laag. Hieronder is een 19e eeuws pakket van ophogingslagen gelegen van 0,15 tot 0,9 meter dikte. Uit dit pakket is aardewerk afkomstig dat dateert uit de late 18e en de 19e eeuw. De natuurlijke ondergrond die hier direct onder is gelegen bestaat uit roodbruin licht kleig veen. De top hiervan fluctueert tussen 1,76 tot 2,34 meter -NAP.

Binnen het plangebied zijn de restanten van laat 19e en vroeg 20e eeuwse bebouwing aangetroffen. Deze bestaan voornamelijk uit de palen van de funderingen en zeer fragmentarisch bewaard gebleven muurwerk dat blijktens de uitbraaksporen voor het grootste deel reeds gesloopt is.

Op basis van het onderzoek kan geconcludeerd worden dat bij de uitvoering van de geplande werkzaamheden vermoedelijk geen archeologische waarden verstoord zullen worden. Er zijn binnen het plangebied geen aanwijzingen aangetroffen waaraan archeologisch belang kan worden toegekend. Op basis van deze resultaten wordt in het kader van de voorgenomen bodemingrepen dan ook verder geen archeologisch onderzoek aanbevolen. De beslissing om bovenstaand advies al dan niet over te nemen (een selectiebesluit) dient door de bevoegde overheid, in dit geval de gemeente Zaanstad, te worden genomen.

Tot slot dient te worden vermeld dat, ongeacht dit advies en het selectiebesluit, er een wettelijke meldingsplicht bestaat (Monumentenwet 1988) mochten er onverhoopt toch archeologische overblijfselen worden aangetroffen.

Inventariserend Veldonderzoek (proefsleuf en boringen) aan de Harenmakersstraat 2-2A te Zaandam

7. Literatuur en bronnen

ARCHIS2. <http://archis2.archis.nl/archisii/html/index.html> ARCheologisch InformatieSysteem, Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE).

Bartels, M. 1999. *Steden in Scherven. Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht en Nijmegen en Tiel (1250-1900)*, 2 delen, Zwolle/Amersfoort.

Basisregistraties Adressen en Gebouwen (BAG), 2015. "Basisregistraties Adressen en Gebouwen". Geraadpleegd juni 2015 via <http://bagviewer.geodan.nl/>.

Bitter, P., S. Ostkamp & N.L. Jaspers, 2012. *Classificatiesysteem voor (post-)middeleeuws aardewerk en glas-Het Deventer Systeem (sinds 1989), (versie april 2012), (PDF)*.

Duco, D., 1982. *Merken van Goudse pijpenmakers 1660-1940*. Lochem.

Duco, D. 1987. *De Nederlandse Kleipijp. Handboek voor dateren en determineren*. Leiden.

Duco, D., 2003. *Merken en merkenrecht van de pijpenmakers in Gouda*. 's-Gravenhage.

Gawronski, J. (red.), 2011. *Amsterdam Ceramics*. Amsterdam.

<http://www.katerstede.nl/zaanstreek>

Kleij, P., 2015. *Programma van Eisen Inventariserend Veldonderzoek: proefsleuf en boringen Harenmakersstraat 2-2A te Zaandam, gemeente Zaanstad*.

N.N., 2014. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 3.3*.

Vermeulen, B. & A.S. Berends, 2012, *Keramiek uit de Nieuwe tijd ca. 1500 - heden, Syllabus III*. Saxion HBO Archeologie.

Vaars, J.P.L., 2006. *Inventariserend veldonderzoek (boringen) Westzijde 143, Zaandam, gemeente Zaanstad. Hollandia-reeks 120*.

Watwaswaar.nl

BIJLAGE 1. Traject archeologische monumentenzorg: stappenplan

In het "stappenplan archeologie" wordt aangegeven welk traject bij planvorming bewandeld moet worden als het gaat om het inpassen van archeologische waarden en verwachtingen. Het is van groot belang om in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming rekening te houden met de archeologische waarden en verwachtingen en wel voordat men aanvangt met de globale invulling van een plangebied. Het stappenplan gaat uit van een brede inventarisatie van wat er bekend is over de archeologische waarden. Op basis daarvan wordt zeer gericht ingezoomd op voor het plan(gebied) relevante archeologische informatie. Na iedere stap wordt beredeneerd gekozen voor meer diepgaand onderzoek op specifieke plekken, zodat uiteindelijk voldoende bekend is over aanwezige vindplaatsen om gemotiveerde afweging in het ruimtelijke ordeningsproces te kunnen maken.

I. Bureauonderzoek

Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie - aan de hand van bestaande bronnen - over bekende of verwachte archeologische waarden binnen of relevant voor het plangebied. Daarnaast moet het bureauonderzoek inzicht bieden in eventueel benodigd inventariserend onderzoek (stap II, zie onder). Een bureauonderzoek bestaat uit een archief- en literatuuronderzoek van archeologische en bodemkundige gegevens die bij RACM, provincie, gemeente en/of andere instanties (b.v. universiteiten, musea) bekend zijn over het betreffende gebied. Het Bureauonderzoek dient de volgende aspecten te behandelen:

- aangeven wat de aanleiding is voor het bureauonderzoek en om welk gebied het gaat. Dit in verband met het bepalen van het onderzoekskader;
- beschrijven van het huidige gebruik van de locatie op basis van beschikbare relevante gegevens;
- beschrijven van het historische grondgebruik of de historische ontwikkeling van het gebied op basis van geofysische, fysische en historisch-geografische gegevens ;
- een korte impressie over de ontstaansgeschiedenis van het landschap ;
- een impressie van de bewoninggeschiedenis;
- beschrijven bekende archeologische waarden ;
- archeologisch waardevolle terreinen zoals deze zijn opgenomen in het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de RACM. Dezelfde terreinen zijn tevens opgenomen op de Archeologische Monumentenkaarten (AMK) van de provincies. Archeologisch waardevolle terreinen genieten wettelijke bescherming (ex artikel 3 en 6 van de Monumentenwet) of dienen een planologische bescherming te krijgen binnen het bestemmingsplan;
- archeologische vindplaatsen zoals deze in het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de RCE aanwezig zijn. Clustering van vindplaatsen kan wijzen op de aanwezigheid van bewoningssporen uit het verleden;
- beschrijven van de archeologische verwachtingen en opstellen van een gespecificeerd en onderbouwd verwachtingsmodel van de verwachte archeologische waarden;
- aan de hand van de door de RACM ontwikkelde Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. Gebieden met een hoge of middelhoge archeologische verwachtingswaarde of trefkans komen in ieder geval voor een nader archeologisch onderzoek in aanmerking;
- aan de hand van een meer gedetailleerde provinciale c.q. gemeentelijke verwachtingskaart;
- rapportage met daarin advisering ten behoeve van het vervolgetraject gerelateerd aan de verschillende stadia van het planvormingsproces.

II. Inventariserend veldonderzoek (IVO)

Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het zeer gericht aanvullen en toetsen van de uitkomsten van het bureauonderzoek. Stapsgewijs wordt bekeken óf er archeologische waarden aanwezig zijn en zo ja, wat dan de aard, karakter, omvang, datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit is. Ten behoeve van een IVO dient een Programma van Eisen (PvE) opgesteld te worden. In principe wordt het IVO uitgevoerd op basis van een Plan van Aanpak (PvA). Het onderzoek kan bestaan uit de volgende methoden:

- non-destructieve methoden: geofysische methoden (elektrische, magnetische en elektromagnetische methoden eventueel in combinatie met remote sensing technieken);
- weinig destructieve methoden: oppervlaktekartering, booronderzoek, sondering (putjes van maximaal een vierkante meter);
- destructieve methoden: proefsleuven.

Welke methoden (kunnen) worden ingezet hangt af van de locatie en vraagstelling. De onderbouwing voor de in te zetten methoden is in het bureauonderzoek gegeven. Een inventariserend veldonderzoek moet leiden tot een waardering en een archeologisch inhoudelijk selectieadvies.

Bij weinig destructieve methoden gaat het om oppervlaktekartering en booronderzoek. Dit houdt in dat het plangebied wordt gekarteerd door middel van het "belopen" van akkers en weilanden, waarbij gezocht wordt naar aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden. Daarnaast wordt door middel van boringen onderzocht hoe het staat met de bodemopbouw, en of er archeologische lagen of indicatoren te onderscheiden zijn. De aangetroffen vindplaatsen kunnen vervolgens nader bekeken worden met een meer diepgaand booronderzoek. Dit levert nadere informatie over de omvang en waardering op. Soms is het nodig om in dit stadium proefputjes te graven.

Een proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd indien uit de minder destructieve onderzoeksmethoden is gebleken dat er in een plangebied waardevolle archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Door middel van het graven van een aantal proefsleuven kunnen de exacte begrenzing, de datering en de graad van conservering van een vindplaats worden onderzocht. Uit het proefsleuvenonderzoek moet blijken of een vindplaats behoudenswaardig of zelfs beschermenswaardig is. Is dit het geval, dan zal bekeken moeten

Inventariserend Veldonderzoek (proefsleuf en boringen) aan de Harenmakersstraat 2-2A te Zaandam

worden of de vindplaats ingepast kan worden in het plan. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat in eerste instantie uit van behoud van het bodemarchief in situ (ter plekke in de bodem).

Eventueel: III. Opgraven ofwel archeologisch vervolgonderzoek

Indien het niet mogelijk is een 'behoudenswaardige of beschermenswaardige' vindplaats in situ te bewaren, zal het hier aanwezige bodemarchief voor het nageslacht bewaard dienen te worden door middel van een vlakdekkend onderzoek. Alleen dan is deze stap (stap III) noodzakelijk.

Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort.

BIJLAGE 2. Tabel archeologische en geologische perioden

Archeologische periode	Tijd (jaren BP)***	Geochronologisch Tijdperk*	Geochronologische Tijd**	Tijd (jaren BP)***
Nieuwe tijd	0-450	Holoceen	Subatlanticum	0-2.400
Late Middeleeuwen	450-900			
Vroege Middeleeuwen	900-1.500			
Laat-Romeinse tijd	1.500-1.620			
Midden-Romeinse tijd	1.620-1.880			
Vroeg-Romeinse tijd	1.880-1.962			
Late IJzertijd	1.962-2.200			
Midden IJzertijd	2.200-2.450		Subboreaal	2.400-5.660
Vroege IJzertijd	2.450-2.750			
Late Bronstijd	2.750-3.050			
Midden Bronstijd	3.050-3.750			
Vroege Bronstijd	3.750-3.950			
Laat Neolithicum	3.950-4.800			
Midden Neolithicum	4.800-6.150			
Vroeg Neolithicum	6.150-7.250		Atlantisch	5.660-9.220
Laat Mesolithicum	7.250-8.800			
Midden Mesolithicum	8.800-9.450		Pleistoceen	Boreaal
Vroeg Mesolithicum	9.450-11.150	Preboreaal		10.640-11.650
Laat Paleolithicum	11.150-36.950	Weichselien		11.650-116.000
Midden Paleolithicum	36.950-301.950	Eemien		116.000-128.000
		Saalien		128.000-238.000
		Oostermeer		238.000-243.000
		Onbenoemd	243.000-324.000	

* Blauw = relatief koud klimaat / Roze = relatief warm klimaat
** Donkerblauw = relatief nat klimaat / Groen = relatief droog klimaat
*** BP = Before Present (Engels voor: vóór heden) is een aanduiding bij het meten van tijd. Met heden wordt het jaar 1950 bedoeld. 100 jaar BP is dus 100 jaar voor 1950, oftewel in het jaar 1850 na Chr.

Inventariserend Veldonderzoek (proefsleuf en boringen) aan de Harenmakersstraat 2-2A te Zaandam

BIJLAGE 3. Sporenlijst

Spoor-nummer	Vondst-nummer	definitie	beschrijving	datering	opmerkingen
1	1	ophogings-laag	do.gr. T br. Ks3 H3 + puntjes	19e eeuw	
2		plank	Liggend hout	19e eeuw	fundering
3	2	paal	hout	19e eeuw	10 cm in doorsnede
4		plankje	Liggend hout	19e eeuw	Deel van poer
5		plank	Recht-opstaand hout	19e eeuw	
6		muur	baksteen	19e eeuw	1-steens
7		muur	baksteen	19e eeuw	1-steens
8		paal	hout	19e eeuw	Onder spoor 2
9		paal	hout	19e eeuw	10 cm in doorsnede
10		paal	hout	19e eeuw	10 cm in doorsnede
11		paal	hout	19e eeuw	10 cm in doorsnede
12		paal	hout	19e eeuw	10 cm in doorsnede
13		paal	hout	19e eeuw	10 cm in doorsnede
14		paal	hout	19e eeuw	10 cm in doorsnede
15		laag	hout	19e eeuw	10 cm in doorsnede
16		paal	beton	20e eeuw	30 cm in doorsnede
17		paal	hout	19e eeuw	10 cm in doorsnede
18		paal	hout	19e eeuw	10 cm in doorsnede
19		ophogings-laag	br. T li.gr. Ks1, H3	19e eeuw	De natuurlijke ondergrond (spoor 43) schemert plaatselijk al door
20		paal	hout	19e eeuw	10 cm in doorsnede
21		paal	hout	19e eeuw	10 cm in doorsnede
22		paal	hout	20e eeuw	20 cm in doorsnede
23		paal	hout	20e eeuw	20 cm in doorsnede
24		Uitbraakkuil van kelder	do.gr. Ks1, slap + puin	20e eeuw	Zie ook S25
25		keldermuur	Baksteen	20e eeuw	Zie ook S24
26		paal	hout	19e eeuw	10 cm in doorsnede
27		paal	hout	19e eeuw	10 cm in doorsnede
28		paal	hout	19e eeuw	10 cm in doorsnede
29		paal	hout	19e eeuw	10 cm in doorsnede
30		paal	hout	19e eeuw	10 cm in doorsnede
31		paal	hout	19e eeuw	10 cm in doorsnede
32		paal	hout	20e eeuw	20 cm in doorsnede
33		paal	hout	19e eeuw	10 cm in doorsnede
34		muur	baksteen	20e eeuw	In westprofiel
35		paal	hout	20e eeuw	20 cm in doorsnede
36		paal	hout	19e eeuw	10 cm in doorsnede
37		paal	hout	19e eeuw	10 cm in doorsnede
38		paal	hout	19e eeuw	10 cm in doorsnede

Inventariserend Veldonderzoek (proefsleuf en boringen) aan de Harenmakersstraat 2-2A te Zaandam

39		paal	hout	19e eeuw	10 cm in doorsnede
40		paal	hout	19e eeuw	10 cm in doorsnede
41	5	ophogings- laag	do.br. T do.gr. Ks1 + li.gr. Zs1 + puintjes	19e eeuw	
42		paal	hout	19e eeuw	10 cm in doorsnede
43		Natuurlijke ondergrond	br. T ro. Vk1 + riet		
44		ophogings- laag	br. T gr. Ks3	19e eeuw	
45		ophogings- laag	do.gr. T br. Ks1, gevlekt	19e eeuw	
46		ophogings laag	li.gr. zs1	19 ^e eeuw	
47		ophogings laag	do.gr T do. br. Ks1 h3	19 ^e eeuw	
48		Recente Bouwvoor	li.br Zs1 p1 rommelig	20 ^e eeuw	
49	3	Recente verstoring	do.gr. T do.br Ks1 h3 bst2	Recent verstoorde 18 ^e eeuwse ophogingslaag	

BIJLAGE 4. Vondstenlijst

Vondst- nummer	Spoor- nummer	Materiaal- categorie	Artefact- type	Opmerkingen
1	1	ker	awg	Aanleg vlak
2	3	oxx	mht	Monster c14 – gedeselecteerd
3	49	ker	awg/bouw- materiaal	Profiel
4	1	ker	awg	Profiel
5	41	ker	awg, pijp, bouw- materiaal	

Inventariserend Veldonderzoek (proefsleuf en boringen) aan de Harenmakersstraat 2-2A te Zaandam

BIJLAGE 5. Determinatielijst

Vondst-nummer	Volg nummer	Spoor nummer	Categorie	Soort	Object	Datering	Opmerkingen
1	1	1	bkr	rood	dakpan	-	
1	2	1	bkr	rood	baksteen	1200-	
1	3	1	bkr	faience	tegel	1800-1900	waarschijnlijk (sub)recent op basis van uitvoering
1	4	1	ker	py	pyp	1600-1940	
1	5	1	ker	iw	kop	1780-1900	
1	6	1	ker	iw	bor	1780-1900	
1	7	1	ker	r	bor	1700-1900	
1	8	1	ker	r	indet	1600-1900	
1	9	1	gl	gl	indet	-	
3	1	49	bkr	p	plavuis	-	
3	2	49	bkr	geel	baksteen	1200-	
3	3	49	bkr	rood	dakpan	-	
3	4	49	ker	w	indet	1700-1900	
3	5	49	ker	iw	indet	1780-1900	
3	6	49	ker	w	indet	1700-1900	
3	7	49	ker	r	bor	1700-1900	rossig baksel, zeer diep bord of open schaal
3	8	49	ker	f	indet	1700-1900	Laat aandoend. vaas?
4	1	1	ker	r	indet	1600-1900	
4	2	1	bkr	rood	dakpan	-	
5	1	41	bkr	faience	tegel	1800-	onversierd
5	2	41	bkr	rood	indet	-	
5	3	41	ker	w	indet	1700-1900	vlekkengoed
5	4	41	ker	p	bor	1675-1800	
5	5	41	ker	p	indet	1600-1900	
5	6	41	ker	f	indet	1625-1800	
5	7	41	ker	f	bor	1700-1800	bord met namaak capucijnenbruine rand
5	8	41	ker	iw	bor	1780-1900	
5	9	41	ker	w	indet	1700-1900	1 fragment met groen waterig kleurtje: Fries?
5	10	41	ker	w	pot	1700-1900	
5	11	41	ker	r	indet	1700-1900	geheel donker bruin/zwart glazuur. Tegelen zwart-achtig
5	12	41	ker	r	gra	1750-1800	
5	13	41	ker	r	bor	1700-1800	Mogelijk Nederrijns bord
5	14	41	ker	r	indet	1600-1900	
5	15	41	ker	s3	kan	1725-1900	
5	16	41	ker	py	pijp	1744-1780	

BIJLAGE 6. Boorbeschrijvingen

Bij het beschrijven van de boringen is gebruik gemaakt van de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB) en de daarvan afgeleide Archeologische Boorbeschrijvingswaaier van de SIKB (SIKB, 2005). Voor de concordantielijst van gebruikte afkortingen wordt verwezen naar de tekst van de ASB, vrij te downloaden op www.sikb.nl.

Beknopte verklaring gebruikte afkortingen:

1: zwak
 2: matig
 3: sterk
 br.: bruin
 bst: baksteen
 do.: donker
 gr.: grijs
 H: humeus
 hk: houtskool
 K: klei k: kleiig
 li.: licht
 mv.: maaiveld
 s: siltig
 T: tweede kleur
 V: vondst
 Z: zand
 z: zandig
 V: veen
 KM: mineraal arm

Boring 1 -0,62 m NAP

0-15 cm: li.br. Zs1; recent
 15-60 cm: do.gr. Zs1 + kiezels; recent
 60-120 cm: do.gr. T do.br. Ks2, H2; OPG
 120-200 cm: ro. T br. Vk1; natuurlijk
 200 cm: BB

Boring 2 -0,71 m NAP

0-75 cm: li.br. Zs1 + kleibrokken, slap; recent
 75-90 cm: do.gr. T do.br. Ks2, H2 + baksteenpuntje; OPG
 90-105 cm: br. Vkm; natuurlijk
 105-200 cm: ro. T br. Vk1; natuurlijk
 200 cm: BB

Boring 3 -0,76 m NAP

0-50 cm: li.br. Zs1; recent
 50-85 cm: do.gr. T do.br. Ks2, H2 + baksteenpuntje; OPG
 85 cm: boring stuikt op puin

Boring 4 -0,75 m NAP

0-50 cm: li.br. Zs1; recent
 50-110 cm: do.gr. T do.br. Ks2, H2 + baksteenpuntje; OPG
 110-130 cm: br. T ro. Vk2, slap; OPG
 130-140 cm: do.br. T do.gr. Ks2, H2 + mo1; OPG
 140-200 cm: ro. T br. Vk1; natuurlijk
 200 cm: BB

Boring 5 -0,79 m NAP

0-35 li.br. Zs1; recent
 35-90 cm: do.gr. T do.br. Ks2, met brokken Zs1; recent
 90-120 cm: do.gr. T do.br. Ks2, H2; OPG
 120-127 cm: hout
 127-180 cm: ro. T br. Vk1; natuurlijk
 180 cm: BB

Boring 6 -0,76 m NAP

0-35 li.br. Zs1; recent
 35-50 cm: do.gr. T do.br. Ks2, + kiezels en hoogovenslakken; recent
 50-70 cm: do.gr. T do.br. Ks2, H2; OPG
 70-75 cm: losse stukjes hout
 75-160 cm: hout (een groot stuk)
 160-200 cm: ro. T br. Vk1; natuurlijk
 180 cm: BB

Inventariserend Veldonderzoek (proefsleuf en boringen) aan de Harenmakersstraat 2-2A te Zaandam*Boring 7 -0,61 m NAP*

0-35 li.br. Zs1; recent
35-90 cm: do.gr. T do.br. Ks2, met brokken Zs1; recent
90-120 cm: do.gr. T do.br. Ks2, H2; OPG
120-180 cm: ro. T br. Vk1; natuurlijk
180 cm: BB

Boring 8 -0,63 m NAP

0-40 li.br. Zs1; recent
40-85 cm: do.gr. T do.br. Ks2, met brokken Zs1; recent
85-120 cm: do.gr. T do.br. Ks2, H2 + puntjes; OPG
120-180 cm: ro. T br. Vk1; natuurlijk
180 cm: BB

Boring 9 -0,71 m NAP

0-35 li.br. Zs1; recent
35-100 cm: do.gr. T do.br. Ks2, met brokken Zs1; recent
100-125 cm: do.gr. T do.br. Ks2, H2; OPG
125-180 cm: ro. T br. Vk1; natuurlijk
170 cm: BB

Boring 10 -0,64 m NAP

0-35 li.br. Zs1; recent
35-90 cm: do.gr. T do.br. Ks2, met brokken Zs1; recent
90-120 cm: do.gr. T do.br. Ks2, H2; OPG
120-180 cm: ro. T br. Vk1; natuurlijk
180 cm: BB